

Ірина Вітюк

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки,

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

Кристина Левківська

кандидат наук, старший викладач кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки,

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

МЕМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК КУЛЬТУРНО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Війна, розв'язана росією на території України, ще до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. отримала статус «гібридної», тобто такої, що ведеться із застосуванням «традиційних і нетрадиційних стратегій, ресурсів, засобів, методів підривної діяльності» [4]. Ще з перших днів після 24 лютого медіапростір активно долучився до нетрадиційних методів ведення боротьби, одним із яких стали інтернет-меми. Феномен Інтернет-мемів, які вже давно стали невід'ємним явищем сучасної діджитал-культури [15], є окремим проявом одного з найефективніших методів мобілізації проти ворога – сміху, іронії і сарказму, які значною мірою десакралізують ворога, роблячи його в очах населення нікчемним і приреченим на поразку. Для висвітлення окресленої у назві теми було обрано саме ті меми, які постають як явища культури і вже самою своєю появою породжують зміни у мовних системах. Мем розглядається як одиниця культурної інформації, насамперед іронічного характеру, яка поширюється засобами інтернету такими чином, щоб утворити якомога більше копій у свідомості людини [7].

Було окреслено декілька груп мемів, які можна розглядати як культурно-лінгвістичні явища. Перша група – *ситуацій-меми*. Такий мем з'явився у місті Конотоп, де люди зупинили танк, і одна з жінок пригрозила ворожому солдату відьомським прокляттям, що позбавить його чоловічої сили: «Це Конотоп. Тут кожна друга жінка – відьма» [11]. Відеофіксація ситуації із подальшим поширенням її у медіапросторі інтернету набула широкого розголосу. Віхою на шляху перетворення мему на культурне явище стала його трансляція в США у рейтинговій гумористичній програмі «The Late Show with Stephen Colbert» [2; 3]. Причому, хочеться акцентувати увагу на, на перший погляд, неочевидному аспекті: ведучий перепитує, чи правильно він вимовляє назву міста Конотоп. Таким чином карта «відьомських міст» світу поповнилася ще одним містом. Конотоп як місто відьом стає культурним надбанням не лише етно-національного, а й світового масштабу, наряду з Новим Орлеаном, наприклад, чий образ культивується у попкультурі ХХ-ХХІ ст.

Проте найяскравішим прикладом ситуації-мему стали події на острові Зміїний 24 лютого 2022 р. Прикордонник Роман Грибов сказав свій крилатий вислів, який став безпрецедентним мемом за масштабом і наслідками. До острова наблизився російський крейсер «Москва», з якого пролунало: «Я – рускій военний корабль» і пропозиція здаватися. Тоді прикордонник задав вектор напрямку «рускому кораблю»

[3]. Мем миттєво став вірусним і потяг за собою відчутні наслідки у культурно-лінгвістичній сфері.

Це стало першим кроком процесу легітимації (легалізації) обсценної лексики. Зокрема, вираз було зафіксовано у Вікіпедії [9; 17], і ця стаття, станом на 20.04.2023, перекладена 34 мовами світу. Також у медіапросторі було оприлюднено, що національне агентство України з питань державної служби (НАДС) 10 березня 2022 року офіційно визнало, що використання державними службовцями цього виразу, який став «одним із символів боротьби з російськими окупантами», не є «порушенням норм етики державного службовця» і «не може завдати шкоди репутації державних органів та органів місцевого самоврядування» [14; 3]. Представники світу мистецтва використовують цей вираз у своїй творчості, зокрема з'являються художні твори (плакати, графіті, картини Ю. Журавльова та Н. Тітова), а також поетично-пісенна творчість (рیمейк на власну пісню «Я солдат» С. Бабкіна, «Пять слов» О. Смілянської, «Україна переможе» та ін. [3]). Після масової появи фрази-мему на матеріальних носіях (одязі, дороговказках, предметах побуту, заголовках статей, у соцмережах тощо) до її обговорення підключилися лінгвісти. Так, доцент КНУ імені Тараса Шевченка Д. Хоркін уточнив відповідність її написання чинним нормам українського правопису: якщо вжито як прислівник – разом: «Рускій корабль, йди нах*й!»; якщо як іменник з прийменником – окремо: «наприклад, «І рибку з'їсти, і на х*й сісти» [8].

Фраза-мем виходить за межі України, з'являється у численних репортажах європейських країн та США; її на камеру виголошують світові політики, зокрема сенатор США Бен Сасс [16], культурні діячі, (польський режисер і актор Анджей Северин [20], Джеймі Гайнеман [18 Are The Winners» під назвою «You Are The Winners, Ukraina» [13; 3].

Укрпошта випустила марку із зображенням корабля біля острова Зміїний, прикордонника і відповідною цитатою [19]. Ажіотаж навколо першого випуску марки став таким, що 5-мільйонним накладом було випущено ще одну марку «Русській воєнний корабль ... ВСЬО! Смерть ворогам!» і «Русській воєнний корабль ... ВСЬО! Слава нації!».

Поряд із легалізацією оригінальної форми виразу виникає також його евфемістичний варіант, який теж набуває неабиякої впізнаваності та популярності: «тіти слідом за рускім кораблем» [10].

Люди-меми. Мало кому знайоме ім'я Сергія Рязанцева, який стає чи не першою людиною-мемом російсько-української війни. Саме фото його, полоненого на початку березня 2022 р., породило мем «чмоня», який став узагальненою назвою незграбного вигляду російських військових, що вторглися в Україну. Термін зафіксовано у Вікіпедії [12].

Найвідомішою людиною-мемом можна вважати Бориса Джонсона, який з легкої подачі українських інтернет користувачів став Борисом Джонсоном після того, як у соцмережі інстаграм додав до свого імені аббревіатуру uk (United Kingdom) [6]. І вже як «Джонсонюк Борис» він стає героєм цілого масиву культурної продукції, зокрема поетично-пісенного змісту [5; 1].

Отже, меми війни як культурно-лінгвістичні феномени постають як один із лінгвістичних маркерів гібридної війни, який є дієвим засобом боротьби у російсько-українській війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Борис Джонсонюк — наш козак». Меми українців про прем'єр-міністра Великої Британії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/lifestyle/boris-dzhonson-yak-noviy-mem-foto-50232953.html>
2. Відео про «конотопських відьом» і окупантів показали на телешоу в США. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://glavcom.ua/news/video-pro-konotopskih-vidom-i-okupantiv-pokazali-na-teleshou-v-ssha-827264.html>
3. Вітюк І.К. Міфопоетичний символізм російсько-української війни у медіапросторі: містично-міфологічні наративи. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філософські науки. 2022. Вип. 1 (91). С. 116-135.
4. Гібридна війна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vue.gov.ua/%D0%93%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0
5. Джонсон послухав український хіт «Добрий день everybody». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.unian.ua/curiosities/dzhonson-posluhav-ukrajinskiy-hit-dobriy-vechir-everybody-reakciya-vbila-video-12077535.html?_gl=1*1x0lgs1*_ga*MzE2MTg0MTAuMTY4MjAyMjMxMg..*_ga_TECJ2YKWSJ*MTY4MjAyMjMxMS4xLjAuMTY4MjAyMjMxMS4wLjAuMA..*_ga_DENC12J6P3*MTY4MjAyMjMxMS4xLjAuMTY4MjAyMjMxMS42MC4wLjA.*_ga_238PLP1PQZ*MTY4MjAyMjMxMi4xLjAuMTY4MjAyMjMxMi4wLjAuMA..*_ga_P6EEJX21DY*MTY4MjAyMjMxMi4xLjAuMTY4MjAyMjMxMi42MC4wLjA
6. Джонсон українізувався в Інстаграм, там прем'єр-міністр Великої Британії – borisjohnsonuk. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://news.liga.net/ua/politics/news/djonson-ukrainizirovalsya-v-instagram-tam-premer-ministr-velikobritanii-borisjohnsonuk>
7. Мем. Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EC%E5%EC>
8. На х*й чи нах*й: пишемо правильно. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20220308114657/https://tsn.ua/ukrayina/na-h-y-chi-nah-y-pishemo-pravilno-2002108.html>
9. Русскій военний корабль, іді нах*й. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D1%8C,_%D0%B8%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D1%85%D1%83%D0%B9
10. Слідом за руским кораблем. Росіянка позбавлена золота Олімпіади-2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://sport.ua/uk/news/608270-vsled-za-russkim-korablem-rossiyanka-lishena-zolota-olimpiady-2012>

11. «У тебе не стоятиме»: як зустріли окупантів «конотопські відьми». Відео. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://novyny.live/society/utebia-ne-budet-stoiat-kak-vstretili-okkupantov-konotopskie-vedmy-video-41507.html>

12. Чмоня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%8F>

13. LT United – You are the winners, Ukraina. Blahodiyunny marafon Save Ukraine. [LT United – You are the winners, Ukraine. Save Ukraine charity marathon]. [Electronic resource]. Access mode:[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=84RtZezJfVg>

14. Ofitsiyno: frazu pro «russkyy voenny korabl'» derzhsluzhbovtsi v Ukrayini mozhut' zastosovuvaty vil'no. [Officially: civil servants in Ukraine can freely use the phrase «Russian warship»]. [Electronic resource]. Access mode: <https://kavun.city/articles/200314/oficijno-frazu-pro-russkij-voennyj-korabl-derzhsluzhbovtci-v-ukraini-mozhut-zastosovuvati-vilno>

15. [Polishchuk O., Vitiuk I., Kovtun N., Fed V. Memes as the Phenomenon of Modern Digital Culture. Wisdom. 2020. Vol. 2 \(15\). pp. 45-55. https://philpapers.org/rec/VITMAT-2](https://philpapers.org/rec/VITMAT-2)

16. Rashn vorship, idi nakh*y!, — senator SSHA Ben Sass. [Ration worship, go f*ck! - US Senator Ben Sass]. [Electronic resource]. Access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=UhgQTAYTz8s>

17. Russian warship, go fuck yourself. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_warship,_go_fuck_yourself

18. «Ukraintsy, molodtsy!». Dzheymi Khaynemaniz Razrushiteley legend poslал russkiy voyenny korabl' v nuzhnom napravlenii. [«Ukrainians, well done!» Jamie Hyneman of the Myth Busters sent a Russian warship in the right direction]. [Electronic resource]. Access mode: <https://life.nv.ua/znamenitosti/razrushiteli-legend-poslali-russkiy-voenny-korabl-i-podderzhali-ukrainu-video-50222418.html>

19. V Ukrayini vypustyly marky «Russkiy voyenny korabl', idi na**y», yaki predstavlyav avtor lehendarnoyi tsytaty. [In Ukraine, stamps «Russian warship, go f*ck» were issued, which were presented by the author of the legendary saying]. [Electronic resource]. Access mode: https://www.unian.ua/society/marka-rosiyskiy-viyskoviy-korabel-v-ukrajini-viyshla-marka-z-frazoyu-pro-rosiyskiy-viyskoviy-korabel-novini-ukrajini-11783550.html?_ga=2.42221925.1328978549.1650226400-898887856.1650226400&_gl=1*_1pex9oj*_ga*ODk4ODg3ODU2LjE2NTAyMjY0MDA.*_ga_JLSK4Y8K67*MTY1MDIyNjM5OS4xLjEuMTY1MDIyNjU2MS41MA..*_ga_DENC12J6P3*MTY1MDIyNjM5OS4xLjEuMTY1MDIyNjU2MS41MA

20. Yakovleva, A. Akter Andzhey Severin vystupil s «Zapovítom» Shevchenko i otpravil «russkiy voyenny korabl'» v dolzhnoye mesto. [Actor Andrzej Severin performed with Shevchenko's «Zapovit» and sent the «Russian warship» to its proper place]. [Electronic resource]. Access mode: <https://news.obozrevatel.com/show/people/akter-andzhey-severin-vyistupil-s-zapovitom-shevchenko-i-otpravil-russkij-voennyj-korabl-v-dolzhnoe-mesto.htm>